

ПАДАРОЖЖА Ў БАЦЬКОЎСКІЯ ВЁСКИ

Лабачэўская, В.А.
Сялянская Энцыклапедыя ў творах Мікалая Тарасюка: альбом-манаграфія/ аўтар і ўкладальнік тэксту В.А. Лабачэўская. – Мінск: Літаратура і Мастацтва, 2008. – 176 с.: іл.

Спярыша – крыху з гісторыі пытання. У вёсцы Стойлы Пружанскага раёна жыве сталага ўзросту чалавек – патомны селянін Мікалай Васільевіч Тарасюк. Жыве з сялянскай працы. Як і яго бацька, як і дзед, як і ўсе яго прашчурны. Акрамя галоўных клопатаў, скіраваных на тое, каб мець за што жыць, ёсць у гаспадара з пружанскай вёскі адно захапленне: дзядуля выразае з дрэва чалавечкаў, «дзеравяшкі», альбо «дзеравянкі», пасля размяшчае іх на плеченых рашотках, размалёўвае ў розныя колеры. Так складваюцца інсітныя кампазіцыі, кожная з якіх расказвае пра пэўны момант сялянскага жыцця: прыдуманья, вышеставанья фантазіяй народнага майстра персанажы, аб'яднанья ў сваіх клопатах, працуюць на млынарні, ладзяць выселле, завіхаюцца ля сялянскай печы, вячэраюць у Каляды, будуць хату, займаюцца трапаннем ільну, пілюць дрэва, разворваюць поле, весяляцца і смуткуюць...

Пачаўшы сваю грамадскую мастакоўскую справу ў 1980-я гады, самавук са Стойлаў амаль адразу прыцягнуў да сябе ўвагу. У 1987 годзе ён ужо прымае ўдзел у абласных, рэспубліканскіх і ўсесаюзных выстаўках народнага мастацтва. Першая персанальная выстаўка праходзіць у Брэсце. Навучае разьбе па дрэву і пляценню вучняў сярэдняй школы ў вёсцы Чабахі. Пад яго кіраўніцтвам дзеці стварылі 74 кампазіцыі на тэмы сялянскага жыцця. У 1993–1994 гады на ўласнай сядзібе з дапамогай аддзела культуры Пружанскага райвыканкама будзе музей «Успаміны Бацькаўшчыны». Яшчэ праз некалькі гадоў перадае ў дар гораду Пружаны 100 сваіх твораў. Цяпер яны захоўваюцца ў музеі «Пружанскі палацк». У 2002 годзе Мікалай Тарасюк атрымлівае спецыяльную прэмію Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у намінацыі «Народная творчасць». Яшчэ праз год Міністэрства культуры краіны адзначае разьбяра званнем «Народны майстар Беларусі».

Сёння работы пружанскага самародка – у калекцыях Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі, Брэсцкага абласнога

краязнаўчага музея, Мотальскага музея народнай творчасці, музея народнай творчасці Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры... Пра майстра здымаюцца фільмы, пра унікальнага прадстаўніка інсітнага мастацтва пішуць газеты і часопісы.

Сярод тых, хто на працягу доўгіх гадоў праяўляе зацікаўленасць да развіцця самабытнага мастака і шмат піша пра яго творчасць, – кандыдат мастацтвазнаўства Вольга Лабачэўская. Прызнаны спецыяліст у галіне народнага мастацтва, яна даўно вылучыла творчасць Мікалая Тарасюка ў адметную з'яву на шматаблічнай планеце прымітыўнага мастацтва Беларусі. І невяпадкова ў альбоме-манаграфіі «Сялянская Энцыклапедыя ў творах Мікалая Тарасюка» даследчыца, не сягаючы да разгляду агульных пытанняў інсіту, называе імёны славурых француза Анры Русо, грузіна Ніка Пірасмані, харвата Івана Генераліча, паляка Бойка Нікіфара, украінкі Марыі Прымачэнка. Кожны з іх здолеў занатаваць час, спыніць нашу ўвагу на пэўных спрадвечных ісцінах. Простае, што навідавоку ў творчасці інсітных майстроў, на справе вымушае вялікага розумавага асэнсавання, патрабуе ўзняцца на вышыні і разгледзець развіццё грамадства, прааналізаваць тыя альбо іншыя духоўныя хібы.

І разьбяр са Стойлаў мае сваю, за многія гады вышеставаную філасофію. Чытаем у Вольгі Лабачэўскай: «Пра з'яўленне сваіх твораў Мікалай Тарасюк кажа: «Не я іх выдумаў, а я іх успомніў». Творчы акт для яго – дзеянне сінтэтычнае. Пачынаецца ён заўсёды з успамінаў і душэўнага болю, якія знаходзяць сабе выйсце ў наратыўным філасофстваванні. Сказана – «спачатку было слова». Так і ў нашага майстра пачаткам кожнага твора ёсць слова аб тым, што яго хвалюе. Словы, прамоўленыя колькі разоў яго родным, гасцям музея, журналістам, якія завітваюць да яго, фарміруюцца, як кажа майстар, «у тэкст». І яшчэ: «Наш майстар, здаецца, адчувае сябе тым цэнтрам, вакол якога разгортваецца кожная прыдуманая ім сцэнка. Ён нібыта змяшчае сябе

ў эпіцэнтр кожнай сваёй пластычнай ідэі і канцэнтруе вакол сябе ўсіх дзеючых асоб кампазіцыі, прадметы, якімі яны напоўнены, мадэліруючы прастору твора адпаведна свайму ўнутранаму мастацкаму бачанню...» Альбом-манаграфія Вольгі Лабачэўскай падзелены фактычна на дзве часткі. У першай – «Сялянскі філосаф і мастак» – нарыс жыцця і творчасці разьбяра. Другая частка – «Успаміны Бацькаўшчыны», дзе сабраны выказванні Мікалая Тарасюка. Другая частка ўзнікла наступным чынам: «Пры першых нашых сустрэчах, – піша на пачатку кнігі Вольга Аляксандраўна, – я пачала запісваць тое, што распавядаў Мікалай Васільевіч, у свой нататнік. Пазней стала фіксаваць яго аповяды з дапамогай дыктафона, каб утрымаць яго жывую гутарку, ланцугі слоў і нізкі незвычайных вобразаў і вызначэнняў для іх, яго своеасаблівы лексікон, у якім спалучыліся палеская гаворка Пружаншчыны, дзе ён нарадзіўся і жыве, са словамі, якія ён прыдумляе сам або якія часам ужывае не адпаведна іх сэнсу. Напрыклад, «негадзій» – чалавек кепскі, дрэнны і адначасова негядзійшчы і нягожы, стары чалавек, як ён сам. Шмат значэнняў укладае Тарасюк у слова «народ», якое абавязкова гучыць у яго прамовах: «народ стары» і «народ малады», а яшчэ «народ граматны». Часта выкарыстоўвае ён вельмі трапны і ёмісты выраз – «чыноўства». Яго мова – люстэрка гісторыі беларускага сялянства Заходняй Беларусі. Аўтэнтычная гаворка злучае на ў ёй з рускімі словамі, запазычанымі яго бацькамі і дзядзімі ў гады бежанства ў Расію і ўспрынятымі ім у дзяцінстве, а таксама з тымі, якія ён чытаў у савецкіх школьных падручніках, чуе па тэлебачанню і радыё, сустракае ў раённай газеце, якую выпісвае. У тканіне яго мовы заўважаеш і адбітак «польскага часу», калі амаль два дзесяткі гадоў гэтая частка Беларусі ўваходзіла ў склад Польскай дзяржавы...»

Інсігнае мастацтва, патлумачанае самім яго стваральнікам, – здавалася б, шчаслівая нагода для даследчыка выявіць усе праявы неардынарнага таленту. Але не такі ўжо лёгкі шлях у аўтара альбома-манаграфіі. І Вольга Лабачэўская не паддаецца на гэтую падманлівую «лёгкасць», яна вельмі

ўважлівая да ўсіх праяў жыцця Тарасюка, таго жыцця, якое адбываецца і ў прасторы вакол яго, уважлівая да гісторыі яго асабістага лёсу, лёсу яго сям'і, папярэднікаў. Відавочна, што за напісаным, угледжаным даследчыцай, асэнсаваным ёю – вялікая праца, складзеная з многіх сустрэч. Прызнацца, на пачатку знаёмства з «Сялянскай Энцыклапедыяй...» было і некаторае шкадаванне, што няма ў ёй шырокай палітры, якая знаёміла б увогуле з сённяшнімі і ўчарашнімі разьбярамі Беларусі. Прыгадваліся імёны Апалінарыя Пупко, Івана Супрунчыка... Прыгадваліся і прафесійныя мастакі, якія займаліся разьбой па дрэву. Успаміналіся сустрэчы з работамі «драўляных майстроў», якія ўпрыгожваюць многія мясцовыя краязнаўчыя музеі. Але ўважлівае прачытанне, а пасля і перачытанне, асэнсаванне зробленага Вольгай Лабачэўскай пераканала ў зваротным. «Сялянская Энцыклапедыя...» – гэта і помнік, і гімн аднаму майстру. Заслужаны помнік, заслужаны гімн. Тарасюк сам па сабе – з'ява, падзея ў імклівым і хуткаплынным жыцці, цікавы прыпынак, ля якога, імкнучыся да касмічных вышыняў, да міжпланетарных улазін, варта спыніцца, агледзецца, паразважаць на тэму, а што ж мы губляем, што страчваем незваротна, ці ёсць магчымасць захаваць хаця б успамін...

Альбом-манаграфія – з ліку яркіх праектаў і ў кнігавыданні, і найперш (што ў дадзеным выпадку самае галоўнае) у той дзяржаўнай і грамадскай рабоце, скіраванай на развіццё народнага мастацтва. Выданне ажыццёўлена пры фінансавай дапамозе фонда Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва і Брэсцкага аблвыканкама. Генерацыя праекта, яго асэнсаванне – у гэтым клопаце важкую ролю адыгралі супрацоўнікі Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтра. Поруч з Вольгай Лабачэўскай шлях усведамлення, якая яркая асоба абрана ў героі кнігі, прайшоў вядомы беларускі фотамастак Георгій Ліхтаровіч. Яго здымкі – упрыгожванне кнігі «Сялянская Энцыклапедыя ў творах Мікалая Тарасюка», што пабачыла свет накладам у 1000 экзэмпляраў у рэдакцыйна-выдавецкай установе «Літаратура і Мастацтва».

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ ■